

teleztségvállalás nagymértékben meghatározta I. Lipót uralkodásának első éveit. Lengyelország ekkor stratégiai fontosságú területnek számított a monarchia számára, ahová 1657-ben Hatzfeld tábornok vezetésével sereget is küldtek. II. Rákóczi György pedig svéd szövetségesként kapcsolódott ebbe a háborúba 1657-ben, amivel viszont a Porta haragját vívta ki maga ellen. Souches gróf 1658 és 1660 között ezen a fontos lengyelországi fronton küzdött, majd a felső-magyarországi hadszínterre vezényelték. Itt játszott szerepének értékelésével még adós a magyar történetírás, de a könyv e fejezetének lábjegyzeteiben igen hasznos forrás- és szakirodalom-javaslatokat kaphatnak a téma iránt érdeklődő kutatók.

Ugyanakkor sajnálattal állapíthatjuk meg, hogy a magyar történészek kutatási eredményei csak igen szerény mértékben fedezhetőek fel e munkában, amit főleg az idegen nyelvű publikációk hiányának tulajdoníthatunk. A magyar tulajdonnevek helyesírása terén viszont a szerző is lehetett volna gondosabb, amint a Bethlen (25 o.), Forgách (47 o.), illetve Bercsényi (225 o.) nevek elírásai esetében is tapasztalhatjuk. A lévai győztes csata (1664. július 19.) történetére vonatkozóan szintén értékes információkat találhatunk a könyv e témát tárgyaló részében.

A kötet természetesen nem feledkezik meg a tábornok Wesselényi összeesküvés idején a játszott, magyar szempontból kevésbé pozitív szerepéről sem. A következő fejezet Souches gróf hollandiai háborúban folytatott tevékenységével foglalkozik. A Montecuccoli parancsnoksága alatt szolgáló idős és beteges veterán már nem tudott jelentős szerepet betölteni, és passzivitása miatt hamarosan búcsút mondott a hadseregnek. Morvaországi birtokaira visszavonulva élt egészen az 1682. augusztus 12-én a Znojmo melletti Jevišovícen bekövetkezett haláig.

A könyv utolsó részében a szerző Jean Louis Ratuut de Souche morvaországi elitbe való kulturális és társadalmi beilleszkedési folyamatát mutatja be. Itt fontos szerepet kap morvaországi kormányzói tevékenysége mellett például a helyi elittel való kapcsolatrendszerének, vagy birtokügyeinek, sőt, fennmaradt könyvtárjegyzékének beható elemzése. A kutatás kiterjedt olyan kihallgatási jegyzőkönyvekre, amelyből például fény derül Souches gróf egyik kikeresztelkedett török szolgájának, bizonyos Franznak Thököly Imrével való kapcsolatára, illetve gazdája elleni merénylet tervére is... Az utolsó fejezetekből a barokk arisztokrata utódait és a helyi emlékeit is megismerhetjük. A kötet végén értékes forrásgyűjtemény, részletes kronológiai, ikonográfiai melléklet és alapos bibliográfia található. A személy- és helynévmutató segítségével a kötet hasznos kézikönyv lehet a történészek, egyetemisták és a korszak iránt érdeklődő olvasók számára.

Tóth Ferenc

ALAIN PETIOT (ED.)

LES LORRAINS ET LES HABSBOURG

Dictionnaire biographique illustré des familles lorraines au service de la Maison d'Autriche

(I–II. kötet. Aix-en-Provence, *Mémoire et Documents*, 2014. 737 o. ISBN: 979-10-90361-65-2)

Alain Petiot, a francia hadsereg nyugalmazott tábornoka a lotaringiai családok közép-európai történelmének egyik legkiválóbb szakértője. Az egykori bécsi francia nagykövetség katonai attaséja még a császárvárosban töltött diplomáciai kiküldetés időszakában, szabadidejében kezdett el a Habsburgok szolgálatban tevékenykedő lotaringiai katonákkal, hivatalnokokkal és tudósokkal foglalkozni. E témáról később számos tanulmányt és könyvet is publikált, amelyek közül legutóbbi egy nagysikerű életrajzi szótár volt (*Les Lorrains et l'Empire: dictionnaire biographique des Lorrains et de leurs descendants au service des Habsbourg de la Maison d'Autriche*. Aix-en-Provence, *Mémoire et Documents*, 2005.), amelyben elkezdte kutatásainak eredményeit rendszerezni.

A most megjelent két vaskos kötet e korábbi vállalkozásból jött létre. Egyrészt az előző kézikönyv kiegészített és javított kiadásának tekinthető a kiadvány, másrészt egy új koncepció szerint rendszerezett átdolgozásának. Amint erre a kötet címe is utal, a szerző a Habsburgok szolgálatába lépett lotaringiai családok történetét igyekezett összefoglalni. Ennek megfelelően a szócikkek is

követik a családtörténeti logikát, és a hivatkozások segítségével könnyen megállapíthatóak a rokonsági szálak. A második kötet végén a függelékben a vizsgált családok részleges családfái is megtalálhatóak.

A munka alapvetően a kora újkorra fókuszál, hiszen ekkor került sor jelentősebb mértékű lotaringiai bevándorlásra. Ennek okai elsősorban a Lotaringiai Hercegség történetében keresendők. A XVII. század Lotaringia történetében zűrzavarok és az uralkodói hatalom látványos gyengülésének időszaka volt. IV. Károly herceg veszekedő és kiszámíthatatlan természete, valamint a császárhoz fűződő szoros kapcsolata hamar kiváltotta a francia király haragját, aki csapataival több alkalommal is megszállta Lotaringiát, amely egészen a ryswick-i békéig (1697) francia kézen maradt. IV. Károly 1675-ben bekövetkezett halálakor a hercegi titulust unokaöccse, Lotaringiai Károly-Lipót-Miklós-Sixtus örökölte, aki V. Károly néven vált ismertté. Mivel Lotaringia ekkor francia megszállás alatt állt, a fiatal Károly a bécsi udvarban nevelkedett, és később is a császár szolgálatába állt. Az új török háború nagyszerű lehetőséget nyújtott az herceg számára, hogy katonai tehetségét kamatoztathassa. Kíséretében számos lotaringiai család telepedett le Ausztriában, illetve a töröktől visszafoglalt Magyar Királyság területén. A következő nagy kivándorlási hullám a XVIII. században zajlott, azt követően, hogy 1736-ban III. Lotaringiai Ferenc, Mária-Terézia királynő férje lemondott a hercegségről. A későbbi császár híveiből, illetve a bánáti lotaringiai telepesekből álló népesség hatása nemcsak a bécsi udvarban, hanem a monarchia legtávolabbi területein is megmutatkozott. Később a forradalmi emigráció és a XIX. századi migrációk tovább erősítették a Habsburg fennhatóság alatt álló területeken élő lotaringiai családok szerepét.

A kötet az első olyan tudományos igényű adattár, amely a téma feldolgozását elősegítheti. Számos francia és osztrák levéltár alapos ismeretén túl a szerző könyvtárnyi irodalmat is felsorakoztat az általa összegyűjtött adatok alátámasztására. A szócikkek után minden esetben megtalálhatóak a vonatkozó munkák pontos bibliográfiai adatai. A könyv gazdag ikonográfiai melléklettel, valamint tanulmányértékű bevezetővel és utószóval is rendelkezik. Magyar vonatkozásai miatt megkerülhetetlen alapműve lesz a kora újkori magyar nemesi családkutatásoknak, amelyek egyaránt segítenek a betelepült lotaringiai családok – mint például az edelényi kastélyáról méltán híres Lhuillier család –, illetve a Lotaringiában meggyökereszett és később császári szolgálatba állt magyar famíliák (például Dessoffy vagy Szombathelyi családok) alaposabb megismerésében.

Tóth Ferenc

FADI EL HAGE

LE CHEVALIER DE BELLERIVE. UN PAUVRE DIABLE AU XVIIIe SIÈCLE

(*Chemins de la Mémoire, série XVIIIe siècle, L'Harmattan, Paris, 2015. 264 o.*

ISBN: 978-2-343-06943-2)

A fiatal, libanoni származású – de anyai ágon magyar ősökkel is büszkélkedhető – francia hadtörténész, Fadi El Hage legújabb könyve meglehetősen különös személyt választott témájául. A korábbi neves francia marsallokról szóló szintézise és Villars marsall életrajza után egy teljességgel ismeretlen író hűzött elő a történelmi felejtés homályából, és elemezte élettörténetén keresztül a felvilágosodás korának igen fontos jelenségét: a politikai és irodalmi közvélemény kialakulásának kezdetét és a királyi hatalommal való konfliktusát. A történet főhőse, Jules-Alexis-Bernard de Bellerive lovag (1690–1770) azon – irodalmi babérokra törő – tollnokok egyike volt, akik még Voltaire századában sem meglepő módon egész életükben sikertelenül igyekeztek bejutni a *République des Lettres* dicsőséget és megélhetést jelentő világába.

Bellerive lovag esetében ez az igyekezet teljes kudarccal zárult: nemcsak az író töltötte életének legjelentősebb részét a tömlőcben, hanem tekintélyes mennyiségű munkássága is kéziratban maradt. A szerző korábbi kutatásai során bukkant erre az érdekes forrásanyagra, amelynek tanulmányozása révén igyekezett rekonstruálni a szerző félresiklott pályáját és a korban betöltött szerepét. Bellerive lovag személyét illetően a korábbi időszakban számos félreértés született. Sokáig azt gondolták róla,